

והנה כתב החיד"א¹ בהגדת שמחת הרגל (פיסקא ויאמר לאברהם) שבאס היה לאבותינו דין בני נח, חשבינן שעבוד מזרים מעת שנולד יצחק (פרקי דרבי אליעזר פמ"ח), שכבר היו מאז בארץ לא להם, שהרי אברהם קנה הארץ בחזקה (בבא בתרא ק.), ומבואר ברמב"ם (הל' זכיה פ"א הי"ד) דבבני נח לא מהני קנין בחזקה, וכבר נשלם הזמן מלידת יצחק, מה שאין כן אס היה להם דין ישראל, קנה אברהם את הארץ ותו לא הוא בארץ לא להם, ואין לחשוב הגירות מלידת יצחק, עכ"ד. נמצא שאס היה לאבותינו קודם מתן תורה דין ישראל, צריך לומר שיאלו ממזרים מטעם שכתב בערבי נחל (לפסח דרוש ב) כי על ידי התשובה שעשו במזרים (שמו"ר פ"א סל"ו), זכו ונתקיים בהם גאולת אחישנה (סנהדרין צח.), ואלו קודם הזמן, עכ"ד.

ומעתה יתבאר דברי המדרש, כיון שנכנסו שני פולמוסין דנורא בחוטמיהן של נדב ואביהוא, ומתו משום דלא נשאו נשים, והיינו דבאמת עשה דקודם הדיבור עדיף משום שהיה להם קודם מתן תורה דין ישראל, אס כן קנה אברהם ארץ ישראל בחזקה ותו לא הוא ארץ לא להם, ואי אפשר למיחשב הגירות מלידת יצחק, נמצא שעדיין לא נשלם הזמן, לזה שאלו מלאכי השרת לפני הקב"ה רצ"ע למה קרעת את הים, הא עדיין לא נשלם הזמן, דכיון שהיה להם דין ישראל הרי אי אפשר לומר דחשבינן הגירות מלידת יצחק, ענו שרפי קודם השיצנו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם, היינו שיאלו ישראל ממזרים בבחינת אחישנה קודם הזמן בזכות התשובה, ולכך נקרא הים לישראל. (תשס"ח)

פרשת קדושים

קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם, איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמורו אני ה' אלהיכם, ופירש"י קדושים תהיו, הוו פרושים מעריות. יש להבין סמיכות מצות מורא אב לאיסור עריות.

והנראה בהקדם מה דאיתא במדרש (שמו"ר פ"ג ס"ב) וירא און ולא יתבונן (איוב יא יא), אתה מוצא בשעה שיצתה הגר מציתו של אברהם, מה כתיב שם ויכלו המים מן החמת, אמר רבי סימון בקשו מלאכי השרת לקטרגו, אמרו לפניו רבוננו של עולם אדם שעמיד להמית את בניך צלמא אתה מעלה לו את הבאר, אמר להם עכשיו נדיק הוא, איני דן את האדם אלא בשעתו, וכן כשהיו

ישראל במזרים ראה הקב"ה שעתידין לעשות את העגל, ואף על פי כן אמר הקב"ה איני דנס לפי המעשים העתידין לעשות והריני גואלם. וזפרשת דרכים (דרוש ד) האריך בענין, כי זה מחסדיו ית"ש שאס אדם עמיד לעשות טוב ולהיות נדיק, מטיב עמו על שם העמיד, אך אס עמיד לחטוא אינו מסתכל בזה ואינו דן אלא לפי שעתו, עכ"ד. וא"ו זללה"ה צייטב לב (פ' בראשית) כתב שהדברים מפורשים להדיא בזוהר הקדוש (פ' ח"י דף קכא:), ע"ש.

ובזה ביאר כ"ק מרן דו"ז הגה"ק זללה"ה דדברי יואל (פ' אחרי עמוד לא) ענין צריאת האדם, כי אמרו חז"ל (עירובין יג:): נמנו וגמרו נוח לו

לאדם שלא נצרך יותר משנצרך, ופירש המהרש"א בחידושי אגדות (מכות כג:) נמנ"ו היינו שמנו מנין המנוות, ורצו הלאווין שהן שס"ה על העשין שהם רמ"ת, ואם כן קרוב האדם להפסד ורחוק משכר, ולכן הסכימו וגמרו נוח לו לאדם שלא נצרך יותר משנצרך, עכ"ד. והקשו המפרשים הלא מפי עליון לא תלא הרעות, והיאך יתכן שצרך את האדם קרוב אל ההפסד ורחוק מן השכר. אך ביאור הענין, כי מאחר שהקב"ה מצרף מעשים הטובים העתידות ליעשות, ומעשים הרעים העתידות ליעשות אינו מצטרף, נמצא שצאמת נוח לו לאדם שנצרך, והגם שהלאווין מרובין, מכל מקום המעשים הרעים העתידות אם יעבור על המנוות אינו מצטרף, שוב הזכיות מרובין וקרוב לשכר מלהפסד, עכ"ד.

והנה הקשה המזרחי (פ' וירא) אהא דאמרין בישמעאל שאמר הקב"ה איני דן את האדם אלא לפי שעתו, הרי מנינו (סנהדרין עב.) שכן סורר ומורה נהרג על שם סופו, וחירץ כי מה שכן סורר ומורה נהרג על שם סופו, היינו מפני שכבר התחיל צדרכים המציאים למעשים הרעים שצקופו, אבל ישמעאל עדיין לא עשה כלום. והגאלאנטי (קול בוכים איכה ג לד) פירש, דשאני כן סורר ומורה דשורשו רע כדאיתא במדרש (תנחומא חצא ס"ז) כל מאן דנקיב יפת תאר נפיק מינייהו כן סורר ומורה, ומשום הכי כיון דשורשו רע נידון על שם סופו, מה שאין כן ישמעאל דלא היה שורשו רע לא נידון אלא כשעתו, עכ"ד.

ועל פי זה יש לפרש מאמר המדרש (זוהר בשלח דף מט.) הים ראה וינס, מה ראה, ארוננו של יוסף ראה. והוא פלאי. אמנם י"ל דהנה כשעמדו ישראל על שפת הים ומצרים רודפים אחריהם לא היה להם שום זכות להנצל רק בזכות קבלת התורה, כדאיתא במדרש (ילקוט בשלח רמז רלד) בשעה שירדו ישראל לים, ירד גבריאל עמהם והקיפם

ושמרם כחומה והיה מכריז צמים, לימין, הזהרו בישראל שעתידין לקבל התורה מימינו של הקב"ה, עי"ש. אמנם לכאורה כיון שנידונו לפי מעשיהם שעתידין לעשות, הרי היו עתידין גם לעשות את העגל, ולא שיך כאן תירוץ המזרחי שאינו מצטרף מעשים רעים רק אם התחיל לעשות, שהרי גם כאן כבר התחילו לעשות, כדאיתא במדרש (שמו"ד פ"ו ס"ה) ולא שמעו אל משה מקולר רוח ומעבודה קשה, שהיה קשה בעיניהם לפרוש מעבודת כוכבים. ונריך לומר כחירץ הגאלאנטי דאם שורשו טוב אינו נידון אלא לפי שעתו, וגם בני ישראל היו שורשם טוב, שלא היו צהם פרוצים צעריות, ולזה איתא במדרש (ויק"ר פל"ב ס"ה) על ידי שגדרו ישראל במצרים ענמן מן הערוה, נגאלו ממצרים. דכיון דהוי שורשם טוב לא נידונו אלא לפי שעתם, שלא נצטרף להם מעשה העגל, ומכל מקום נצטרף להם מעשיהם הטובים מה שעתידין לקבל התורה. וזה שאמר הים ראה וינס, מה ראה ארוננו של יוסף ראה, דאיתא במדרש רבה (פפ"ד ס"ד) שהשצטים רצו להרוג את יוסף, שדנו אותו על שם העתיד שעמיד ירבעם לצאת ממנו. וכיון שניצל יוסף מידם, מזה ראיה שלא היה ראוי למיתה, והיינו משום דהוי שורשו טוב, והכי נמי בני ישראל דהוי שורשם טוב ראויים להנצל, ונקרע הים לפנייהם.

ובזה יתבאר סמיכות הענינים, כי הכתוב בא להזהיר על מצות מורא אב ואם, אך העיר החתם סופר (תורת משה פרשה זו) דאי אמרינן נוח לו לאדם שלא נצרך יותר משנצרך, לכאורה אין טעם שיכבד איש את אביו ואם, שהרי נוח לו אם לא היה נצרך כלל, עי"ש. לזה הקדים הכתוב ואמר קדושים תהיו, וכפירש"י הוו פרושים מעריות, ואם כן יהיה שורשם טוב, ואז הוי נוח שנצרך דכיון דהוי שורשו טוב מצטרף טוב העתיד ואינו מצטרף רע העתיד, ולכן איש אמו ואביו תיראו, כי מאחר דנוח לו שנצרך לכן נזהר ה' על

מלות כיבוד ומורא אצ ואם שהציאָהו לעולם הזה.

(תשס"ח)

*

0234567

אִישׁ אָמוּ וּאֶצִּיּו תִּירָאוּ וְאֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם. יֵשׁ לְהִבִּין סְמִיכוֹת מִלּוֹת מוֹרָא אֶצ לַמִּלּוֹת שַׁבָּת.

וַיֵּלֶךְ צִדְקָה מִהָאֵל שֶׁאָמְרוּ חו"ל (עִירֻבֵּין יג:) נִמְנוּ וּגְמָרוּ נוֹחַ לוֹ לֵאמֹס שְׁלֹא נִצְרָא יוֹתֵר מִשְׁנִצְרָא, וּפִירֵשׁ הַמַּהְרֵשׁ"ל צִחִידוּשֵׁי אֲגָדוֹת (מִכּוֹת כג:) נִמְנִ"ו הֵינּוּ שְׁמֵנוּ מִנֵּין הַמִּלּוֹת, וְרָצוּ הַלְלוּיִין שֶׁהֵן שִׁס"ה עַל הָעֶשְׂרִין שֶׁהֵן רַמ"ח, וְאִם כֵּן קְרוֹב הָאָדָם לְהַפְסֵד וְרַחוּק מִשִּׁכְּרָה, וְלִכֵּן הִסְכִּימוּ וּגְמָרוּ נוֹחַ לוֹ לֵאמֹס שְׁלֹא נִצְרָא יוֹתֵר מִשְׁנִצְרָא, עַכ"ל. וְהִקְשׁוּ הַמַּפְרָשִׁים הַלֵּא מִפִּי עֲלִיּוֹן לֹא תֵּלֵא הָרַעוֹת, וְהִיאֵךְ יִתְכֵּן שֶׁנִּצְרָא אֵת הָאָדָם קְרוֹב אֶל הַהַפְסֵד וְרַחוּק מִן הַשִּׁכְרָה.

וּבִיָּאֵר צַעֲרוּגַת הַצָּסֵם (פֶּרֶשָׁה זו) עַל פִּי דְּצִרֵּי הָרַמְצָ"ן ז"ל (ר"פ זו) דְּמִלּוֹת קְדוּשִׁים תִּהְיוּ צֹא לְהַזְהִיר עַל דֶּרֶךְ כָּלל, שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁעוֹסֵק בְּעִנְיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה, יִהְיֶה הַכֹּל בְּמַחֲשַׁבּוֹת קְדוּשׁוֹת וּבְכוּוֹנוֹת הַמִּצִּיאוֹת לִידֵי עֲבֻדַּתוֹ ית"ש. נִמְלֵא דַעַל יְדֵי מִלּוֹת קְדוּשִׁים תִּהְיוּ יוֹכֵל לִקְיִים מִלּוֹת עֲשֵׂה כָּל עַת וּכְלָל רַגַע, וְכֹדֵאִיתָא בְּגִמְרָא (בִּרְכוֹת סג.) דְּרַשׁ צִר קִפְרָא אִיזוּהִי פֶרֶשָׁה קְטִנָּה שְׁכָל גּוֹפֵי תוֹרָה חֲלוּץ בָּהּ, (מִשְׁלִי ג ו) כָּל דֶּרֶכֶךְ דַּעְהוּ וְהוּא יִישַׁר אֲרַחְתִּיךְ. וּמִמִּילָא הוּא לִיה טָפִי קְרוֹב לְשִׁכְרָה וְרַחוּק לְהַפְסֵד, דִּהֲאִי יֵשׁ בִּידּוֹ לִקְיִים מִלּוֹה זֹו אִפִּילוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים שֶׁל רַשׁוֹת, עַכ"ל. (וְעִיין כַּעֲי"ו בַּעֲצֵי חַיִּים ח"ב פ' אִמּוֹר).

אֲמַנָּם הִקְשׁוּ הַמַּפְרָשִׁים אֵיךְ מוֹתֵר לָנוּ לִהְיוֹת מְטוֹב הָעוֹלָם הַזֶּה, הֲאֵל אָמְרוּ חו"ל (תֵּנָא דְּבִי אֱלִיהוּ זֹוטָא פִּי"ט) שִׁיעֻקְבָּ וְעָשׂו חֲלָקוּ צִשְׁנֵי עוֹלָמוֹת, יַעֲקֹב נָטַל עוֹלָם הַבָּא וְעָשׂו נָטַל עוֹלָם הַזֶּה, נִמְלֵא שְׁכָל הָעוֹלָם הַזֶּה גּוֹל הוּא צִידִינוּ שִׁשְׁיִךְ

כֹּלּוּ לַעֲשׂו, וְתִירֶךְ צִשְׁנֵי יִשְׁשֹׁכֶר (שַׁבָּת מֵאִמֶּר ז אֹת טז) עַל פִּי מָה שֶׁכָּתַב הָאֹרֶר הַחַיִּים הַקְּדוּשׁ (פ' בְּרַאשִׁית) כִּי בִשְׁעַת הַצִּרְיָאָה לֹא צִרָא ה' כֹּחַ בְּעוֹלָם זֹולַת לַעֲמֹד שֶׁשֶׁת יָמִים, וְנִתְחַכֵּם ה' וְצִרָא יוֹם הַשַּׁבָּת, וְצוּ בְיוֹם חוֹזֵר וּמִשְׁפִּיעַ נֶפֶשׁ לַעֲוֹלָם שִׁיעוֹר הַמַּקְיִים עוֹד שֶׁשֶׁה יָמִים, וְזֹולַת זֶה הַיּוֹם הִיָּה הָעוֹלָם חָרַב בְּגִמְרָה שֶׁשֶׁת יָמִים וְחוֹזֵר לְתוֹהוּ וּצְוָהוּ, וּבְאַמְלָעוֹת שַׁבָּת הָעוֹלָם עוֹמֵד, עַכ"ל. וְאִם כֵּן עַל יְדֵי שְׁשׁוּמְרִים צִנִּי יִשְׂרָאֵל אֵת יוֹם הַשַּׁבָּת קוֹדֵשׁ הֵם מַקְיִימִים הָאֶרֶץ וּמִלּוּאָהּ, וְשִׁפִּיר יֵשׁ לָהֶם דִּין כְּמִלִּיל מְזוּטוֹ שֶׁל יֵם, וּמִגִּיעַ לָהֶם לִהְיוֹת מְטוֹב עוֹלָם הַזֶּה, עַכ"ל. (וְכ"כ בְּקְדוּשַׁת יו"ט פ' וְאַתְחַנֵּן וּבְדַבְרֵי יוֹאֵל פ' תְּזַרְעֵה). וְלִפִּי זֶה נִמְלֵא כִּי מָה שֶׁאִפְשַׁר לוֹ לֵאמֹס לִקְיִים כָּל דֶּרֶכֶךְ דַּעְהוּ, שִׁיְהִנָּה מְטוֹב עוֹלָם הַזֶּה וְיִקְדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּמַחֲשַׁבּוֹת לִהְיוֹת לְצוֹ לִשְׁם שְׁמִים, הוּא מִכַּח מִלּוֹת שְׁמִירַת שַׁבָּת קוֹדֵשׁ, דְּצִלָּאוּ הִכִּי אִי אִפְשַׁר לִהְיוֹת מְעוֹלָם הַזֶּה כָּלל, שִׁשְׁיִךְ כֹּלּוּ לַעֲשׂו, רַק עַל יְדֵי שְׁמִירַת שַׁבָּת קוֹדֵשׁ מִגִּיעַ לָנוּ עוֹלָם הַזֶּה כְּדִין הַמִּלִּיל מְזוּטוֹ שֶׁל יֵם.

וּבִזְוָה יִתְצַאֵר סְמִיכוֹת הָעִנְיָנִים, כִּי הָעִיר הַחֲתָם סוֹפֵר (תוֹרַת מֹשֶׁה פֶּרֶשָׁה זו) דֹּאִי אֲמַרִּין נוֹחַ לוֹ לֵאמֹס שְׁלֹא נִצְרָא יוֹתֵר מִשְׁנִצְרָא, לְכֹאֲרוֹה אִין טַעַם שִׁכְצַד אִישׁ אֵת אֶצִּיּו וְאֵת אָמוּ, שֶׁהִרִי נוֹחַ לוֹ אִם לֹא הִיָּה נִצְרָא כָּלל, עִי"ש. וְזֹה אָמַר הַכְּתוּב אִישׁ אָמוּ וּאֶצִּיּו תִּירָאוּ, שְׁנוֹת לָהֶם שְׁנִצְרָאוּ, וְהַטַּעַם וְאֵת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, וְעַל יְדֵי שְׁמִירַת שַׁבָּת מוֹתֵר לִהְיוֹת מְטוֹב עוֹלָם הַזֶּה וְאִם כֵּן יִכּוֹלִים לִקְיִים מִלּוֹת קְדוּשִׁים תִּהְיוּ לְהַתְקַדֵּשׁ בְּעִנְיֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְרָצוּ הָעֶשְׂרִין עַל הַלְלוּיִין, וְנוֹחַ לוֹ שְׁנִצְרָא.

וְעַל פִּי הָאִמּוֹר יֵשׁ לִתַּח טַעַם לִשְׁבָּח עַל מָה שְׁנוֹהֵגִין צַעַת לִידַת צַח לְמוֹל טוֹב, שְׁעוֹשִׂים שְׂמִחָה וּקִידוּשָׁא רַבָּה בִּשְׁבָּת קוֹדֵשׁ, וְלִכְאֹרָה הִיָּה רֹאזִי לַעֲשׂוֹת שְׂמִחָה תִּיכְף, וְלָמָּה שׁוֹהִין עַד הַשַּׁבָּת. אֲמַנָּם בְּאַמַּת לְכֹאֲרוֹה קֶשֶׁה לְשְׂמִחָה מָה זֹו עוֹשֵׂה,